

Examining individual and cognitive factors influencing unethical behavior intentions: evidence from accounting students

Fahime Ebrahimi^{1,✉}

1. Assistant Professor of Accounting, Jahrom University, Jahrom, Iran.

ARTICLE INFO	ABSTRACT
Received: 27 June 2025 Revised: 17 October 2025 Accepted: 4 November 2025 Keywords: Accounting students, love of money, moral disengagement, self-efficacy, unethical behavior intentions JEL Classification: M41, M14, D91, I23	Purpose: Unethical behavior in the accounting profession can have far-reaching consequences for public trust, financial transparency, and professional credibility. Therefore, identifying individual and cognitive factors that influence the intention to engage in such behavior is of particular importance. The present study aims to examine the factors influencing unethical behavior intentions among accounting students. Specifically, the effects of three constructs—moral disengagement, love of money, and self-efficacy—on unethical behavior intentions were investigated. In addition, the moderating role of self-efficacy in the relationships between moral disengagement, love of money, and unethical behavior intentions was analyzed. Methodology: Data were collected from 166 accounting students using a convenience sampling method, and Five hypotheses were developed and tested using the partial least squares structural equation modeling (PLS-SEM) approach. Findings: The results indicate that moral disengagement and love of money have a positive and significant effect on unethical behavior intentions, whereas self-efficacy has a negative and significant effect. However, the moderating role of self-efficacy in the relationships between moral disengagement and love of money with unethical behavior intentions was not supported. Originality: These findings suggest that educational interventions and training programs in the field of accounting should simultaneously focus on reducing negative attitudes such as moral disengagement and love of money, while also strengthening psychological resources such as self-efficacy, to prevent the emergence of unethical behaviors.

Cite this paper: Ebrahimi, F. (2025). Examining individual and cognitive factors influencing unethical behavior intentions: evidence from accounting students. *Journal of Accounting & Financial Transparency*, 3(3), 1–22. <https://doi.org/10.71965/AFT.2025.1216008> [In Persian]

✉ Corresponding Author.

Email Address: febrahimi@jahromu.ac.ir

© 2025 the author(s).

This is an Open Access article distributed under the terms of the Creative Commons Attribution License (<http://creativecommons.org/licenses/by/4.0/>), which permits unrestricted use, distribution, and reproduction in any medium, provided the original work is properly cited. The terms on which this article has been published allow the posting of the Accepted Manuscript in a repository by the author(s) or with their consent.

Introduction

The present study aims to investigate the role of cognitive and attitudinal factors in shaping accounting students' unethical behavior intentions. The importance of this topic lies in the fact that the decline of ethical values among professionals and organizations has become a crisis in the twenty-first century. Recent large-scale accounting scandals have significantly undermined public trust in the profession (Liyanapathirana & Low, 2024). Although regulators in many countries, including Iran, have attempted to curb unethical practices through legislation, experience shows that deterrent rules alone are insufficient. Thus, fostering moral virtues through the education of future accountants is essential (Mojtahedzadeh *et al.*, 2014).

From a theoretical perspective, several frameworks explain ethical and unethical behaviors. Bandura's (1986) social cognitive theory conceptualizes human behavior as the result of reciprocal interactions between personal, behavioral, and environmental factors, with moral disengagement and self-efficacy playing a central role. Similarly, Ajzen's (1991) theory of planned behavior highlights behavior intentions as the strongest predictor of actual conduct, influenced by attitudes, subjective norms, and perceived behavioral control.

Prior studies suggest that moral disengagement—defined as cognitive mechanisms that allow individuals to justify unethical acts—positively influences unethical behavior intentions (Moore, 2008; Seymore & Curtis, 2023; Ebrahimi & Rostami, 2024). Love of money, conceptualized as valuing financial gains as a life priority (Tang, 1992), has also been linked to unethical tendencies, as an excessive focus on money may overshadow ethical considerations (Elias & Farag, 2010; Veetikazhi *et al.*, 2022). In contrast, self-efficacy, or individuals' belief in their own capabilities (Bandura, 1986), is found to

serve as a protective factor against unethical pressure (Blewitt *et al.*, 2018; Stenmark *et al.*, 2021).

Based on these insights, this study develops five hypotheses: (1) moral disengagement positively affects unethical behavior intentions; (2) love of money positively affects unethical behavior intentions; (3) self-efficacy negatively affects unethical behavior intentions; (4) self-efficacy moderates the relationship between moral disengagement and unethical behavior intentions; and (5) self-efficacy moderates the relationship between love of money and unethical behavior intentions.

This study contributes theoretically to the interdisciplinary literature on ethics and accounting and, from a practical perspective, provides insights for universities and policymakers to design educational programs that reduce unethical intentions among future professionals.

Methodology

This study was conducted to examine the role of attitudes and cognitive processes in shaping accounting students' unethical behavior intentions. In terms of purpose, it is applied research, and from a data collection perspective, it adopts a descriptive-correlational and cross-sectional design. Data were collected through a structured questionnaire during the first half of 2025. The instrument consisted of two sections: demographic items (e.g., age, gender) and specialized items measuring the main constructs. Unethical behavior intentions was assessed through three accounting-related scenarios. Moral disengagement was measured using Moore *et al.*'s (2012) eight-item scale covering mechanisms such as moral justification, euphemistic labeling, advantageous comparison, displacement and diffusion of responsibility, distortion of consequences, dehumanization, and attribution of blame. Self-efficacy was measured with the ten-item General Self-Efficacy Scale (Schwarzer & Jerusalem,

1995), while love of money was assessed using Tang's (1992) questionnaire. All items were rated on a five-point Likert scale. Content validity was ensured by expert review.

The study population comprised senior undergraduate accounting students in Iranian universities. Using convenience sampling, questionnaires were distributed online via instructors and social media. Out of more than 300 distributed, 166 valid responses were retained for analysis. The minimum required sample size was calculated as 155 based on Kock & Hadaya's (2018) formula, confirming adequacy. Data preparation was performed in Excel 2019, and hypotheses were tested using partial least squares structural equation modeling (PLS-SEM) with SmartPLS 4.

Results

Analysis of descriptive statistics shows that most participants were female (68%), while 32% were male. Regarding age, approximately 90% of the students were between 20–25 years old, and only 10% were above 25.

Descriptive statistics for the main constructs reveal that self-efficacy showed the highest mean and lowest standard deviation ($M = 3.84$, $SD = 0.89$), indicating a relatively strong and consistent perception of ability among students. In contrast, unethical behavior intentions had the lowest mean and highest standard deviation ($M = 2.18$, $SD = 1.14$), suggesting generally low levels of unethical tendencies, but with substantial variability among respondents. In measurement model evaluation section, convergent validity was assessed through factor loadings, composite reliability (CR), Cronbach's alpha, and average variance extracted (AVE). With the exception of one indicator of moral disengagement, all loadings exceeded 0.40. Composite reliability values were above 0.70, and AVEs exceeded 0.50, confirming convergent validity (Hair *et al.*, 2022).

Discriminant validity was examined using the heterotrait–monotrait ratio (HTMT). All values were below the 0.90 threshold, confirming satisfactory discriminant validity.

For structural model evaluation, Table 1 summarizes the path coefficients. Hypothesis 1 was supported: moral disengagement positively and significantly predicted unethical behavior intentions ($\beta = 0.513$, $t = 8.54$, $p < 0.001$). Hypothesis 2 was also supported: love of money had a positive effect ($\beta = 0.171$, $t = 2.51$, $p = 0.012$). Hypothesis 3 was confirmed, showing a negative effect of self-efficacy ($\beta = -0.164$, $t = 2.84$, $p < 0.05$). However, Hypotheses 4 and 5, which proposed moderating roles of self-efficacy, were not supported; the interaction terms were nonsignificant ($p > 0.05$).

Table 1. Structural Model Results

Path	β	t-value	p-value	f^2
Moral disengagement → Unethical behavior intention	0.513	8.54	0.000	0.353
Love of money → Unethical behavior intention	0.171	2.51	0.012	0.043
Self-efficacy → Unethical behavior intention	-0.164	2.84	0.005	0.041
Self-efficacy × Moral disengagement → Unethical behavior intention	-0.029	0.39	0.697	0.001
Self-efficacy × Love of money → Unethical behavior intention	-0.051	0.61	0.543	0.003

The coefficient of determination (R^2) for unethical behavior intentions was 0.441, indicating that the three predictors explained 44% of the variance. In terms of effect size (f^2), moral disengagement demonstrated a large effect, whereas money attitude and self-efficacy showed small but

meaningful effects. Interaction effects were negligible, underscoring the absence of moderation.

Conclusions

This study investigated the factors influencing unethical behavior intentions among accounting students, focusing on the effects of moral disengagement, love of money, and self-efficacy, as well as the potential moderating role of self-efficacy. Five hypotheses were tested using partial least squares structural equation modeling (PLS-SEM). The findings revealed that moral disengagement and love of money both exert positive and significant effects on unethical behavior intentions. These results are consistent with prior studies (e.g., Moore, 2008; Elias & Farag, 2010; Seymore & Curtis, 2023) which demonstrate that when individuals rationalize unethical behavior or prioritize financial motives, the likelihood of unethical decision-making increases. In other words, weakened internal moral restraints combined with heightened material incentives create fertile ground for unethical choices.

In contrast, self-efficacy was found to have a negative and significant effect, confirming its role as a protective factor. This aligns with Bandura's (1986) social cognitive theory, suggesting that individuals with strong confidence in their ability to manage difficult situations are more inclined to act ethically and resist external pressures. However, the hypothesized moderating effects of self-efficacy were not supported. This indicates that while self-efficacy reduces unethical intention directly, it does not significantly buffer or amplify the effects of moral disengagement or love of money.

Overall, the results highlight moral disengagement and love of money as risk-enhancing factors, whereas self-efficacy functions as a deterrent. Theoretically, this underscores that unethical behavior is not only shaped by environmental or structural

weaknesses but also rooted in internal mechanisms of justification and value orientation. Practically, the findings suggest that universities and policymakers should integrate ethics education with psychological skills training. Programs that strengthen self-efficacy and self-management, while also addressing tendencies toward moral disengagement and excessive money orientation, can help reduce students' unethical intentions.

Like all studies, this research has limitations. Data were self-reported, which may introduce response bias, and the sample was restricted to students, limiting generalizability. Future research could employ mixed methods and more diverse populations and explore additional variables such as social norms and peer pressure to provide a deeper understanding of unethical behavior.

Data Availability Statement

The data that support the findings of this study are available from the corresponding author, upon reasonable request.

Acknowledgements

The author would like to thank all participants in the present study.

Ethical Considerations

The author avoided data fabrication, falsification, plagiarism, and misconduct.

Funding

This research did not receive any specific grant from funding agencies in the public, commercial, or not-for-profit sectors.

Conflict of Interest

The author declares no conflict of interest.

بررسی عوامل فردی و شناختی مؤثر بر قصد رفتار غیراخلاقی: شواهدی از دانشجویان حسابداری

فهیمة ابراهیمی^۱

۱. استادیار حسابداری دانشگاه جهرم، جهرم، ایران.

اطلاعات مقاله	چکیده
تاریخ دریافت: ۱۴۰۴/۰۶/۰۴ تاریخ بازنگری: ۱۴۰۴/۰۷/۲۵ تاریخ پذیرش: ۱۴۰۴/۰۸/۱۳ کلیدواژه‌ها: بی‌تفاوتی اخلاقی، پول‌دوستی، خودکارآمدی، دانشجویان حسابداری، قصد رفتار غیراخلاقی طبقه‌بندی موضوعی: M41, M14, D91, I23	هدف: رفتارهای غیراخلاقی در حرفه حسابداری می‌تواند پیامدهای گسترده‌ای بر اعتماد عمومی، شفافیت مالی و اعتبار حرفه‌ای برجای گذارد؛ از این رو شناسایی عوامل فردی و شناختی مؤثر بر قصد چنین رفتارهایی از اهمیت ویژه‌ای برخوردار است. هدف پژوهش حاضر بررسی عوامل مؤثر بر قصد رفتار غیراخلاقی در میان دانشجویان حسابداری است. در این راستا، تأثیر سه سازه بی‌تفاوتی اخلاقی، پول‌دوستی و خودکارآمدی بر قصد رفتار غیراخلاقی مورد مطالعه قرار گرفت. همچنین نقش تعدیل‌گر خودکارآمدی در روابط میان بی‌تفاوتی اخلاقی و پول‌دوستی با قصد رفتار غیراخلاقی بررسی شد. روش‌شناسی: برای انجام پژوهش، داده‌ها از ۱۶۶ دانشجوی رشته حسابداری با استفاده از نمونه‌گیری در دسترس گردآوری شد و پنج فرضیه تدوین‌شده با بهره‌گیری از روش مدل‌سازی معادلات ساختاری مبتنی بر کمترین مربعات جزئی (PLS-SEM) آزمون گردید. یافته‌ها: یافته‌ها نشان داد که بی‌تفاوتی اخلاقی و پول‌دوستی اثر مثبت و معناداری بر قصد رفتار غیراخلاقی دارند، در حالی که خودکارآمدی تأثیر منفی و معناداری بر آن برجای می‌گذارد. با این حال، نقش تعدیل‌گری خودکارآمدی در روابط میان بی‌تفاوتی اخلاقی و پول‌دوستی با قصد رفتار غیراخلاقی مورد تأیید قرار نگرفت. دانش‌افزایی: این یافته‌ها بیانگر آن است که مداخلات آموزشی و برنامه‌های تربیتی در حوزه حسابداری باید به طور هم‌زمان بر کاهش نگرش‌های منفی همچون بی‌تفاوتی اخلاقی و پول‌دوستی و نیز بر تقویت منابع روان‌شناختی مانند خودکارآمدی تمرکز داشته باشند تا از بروز رفتارهای غیراخلاقی پیشگیری شود.

استناد: ابراهیمی، فهیمة (۱۴۰۴). بررسی عوامل فردی و شناختی مؤثر بر قصد رفتار غیراخلاقی: شواهدی از دانشجویان حسابداری. *حسابداری و شفافیت مالی*، ۳(۳)، ۲۲-۱. <https://doi.org/10.71965/aft.2025.1216008>

✉ نویسنده مسئول.

پست الکترونیکی: febrahimi@jahromu.ac.ir

© 2025 the author(s).

This is an Open Access article distributed under the terms of the Creative Commons Attribution License (<http://creativecommons.org/licenses/by/4.0/>), which permits unrestricted use, distribution, and reproduction in any medium, provided the original work is properly cited. The terms on which this article has been published allow the posting of the Accepted Manuscript in a repository by the author(s) or with their consent.

مقدمه

افول مستمر ارزش‌های اخلاقی در میان افراد، سازمان‌ها و جوامع به پدیده‌ای فراگیر در عصر حاضر تبدیل شده است. اگرچه عصر اطلاعات و محیط پیچیده کسب‌وکار امروز حرفه حسابداری را ملزم می‌سازد که شفافیت را رعایت کرده و گزارشگری مالی دقیق ارائه دهد، واقعیت آن است که قرن بیست و یکم شاهد رسوایی‌های گسترده و ناامیدکننده‌ای در حوزه حسابداری بوده است. این رسوایی‌ها نه تنها نشان‌دهنده ضعف‌های اساسی در فرآیند گزارشگری مالی و حسابرسی هستند، بلکه به‌طور جدی اعتماد عمومی به نهادهای مالی و حرفه حسابداری را نیز تضعیف کرده‌اند (لیاناپاتیرانا و لو^۱، ۲۰۲۴).

در پاسخ به چنین بحران‌هایی، قانون‌گذاران در کشورهای مختلف چارچوب‌ها و مقررات متعددی را برای مبارزه با تقلب و بازگرداندن اعتماد عمومی به اجرا گذاشته‌اند. با وجود این، تجربه نشان می‌دهد که قوانین بازدارنده به تنهایی برای مصون‌سازی حرفه از رفتارهای غیراخلاقی کافی نیستند. در ایران نیز اگرچه تلاش‌های متعددی در حوزه قانونگذاری در راستای مبارزه با فساد و تقلب صورت گرفته است، اما ناکامی این قوانین بیانگر آن است که ارتقای اخلاق حرفه‌ای و تقویت فضایل اخلاقی باید به عنوان بخشی جدایی‌ناپذیر از آموزش و تربیت حسابداران آینده مورد توجه جدی قرار گیرد. از این منظر، دانشگاه‌ها و مراکز آموزش عالی به عنوان نهادهای کلیدی نقش مهمی در پرورش حسابدارانی بر عهده دارند که علاوه بر شایستگی‌های فنی، از ارزش‌ها و فضایل اخلاقی لازم برای اتخاذ تصمیم‌های صحیح در موقعیت‌های حساس برخوردار باشند (مجته‌زاده و همکاران، ۱۳۹۳).

در ادبیات نظری، چارچوب‌های متعددی برای تبیین رفتارهای اخلاقی و غیراخلاقی ارائه شده است. بندورا^۲ (۱۹۸۶) در قالب تئوری شناخت اجتماعی^۳، رفتار انسان را حاصل تعامل پویا میان عوامل فردی (شناختی)، عوامل محیطی و عوامل رفتاری معرفی می‌کند. دو سازه محوری این نظریه یعنی خودکارآمدی^۴ و بی‌تفاوتی اخلاقی^۵ نقش برجسته‌ای در تبیین رفتارهای اخلاقی و غیراخلاقی ایفا می‌کنند. همچنین اجزن^۶ (۱۹۹۱) با طرح نظریه رفتار برنامه‌ریزی شده نشان داد که قصد رفتاری مهم‌ترین پیش‌بینی‌کننده بروز رفتار واقعی است و این قصد تحت تأثیر نگرش فرد نسبت به رفتار، هنجارهای ذهنی و کنترل رفتاری ادراک شده قرار دارد. پژوهش‌های پیشین در حوزه اخلاق حسابداری نیز تأیید کرده‌اند که ارزش‌ها، نگرش‌های فردی و سازوکارهای شناختی از عوامل کلیدی در شکل‌گیری قصد رفتارهای غیراخلاقی هستند (کرافت^۷، ۲۰۱۳).

مطالعات محدودی در ایران نقش نگرش‌ها و باورهای فردی دانشجویان حسابداری، که در مرحله شکل‌گیری هویت حرفه‌ای و اخلاقی خود قرار دارند، را بر قصد رفتارهای غیراخلاقی بررسی کرده‌اند. این خلأ پژوهشی باعث می‌شود که شناخت ما از سازوکارهای واقعی مؤثر بر قصد رفتار غیراخلاقی ناکافی باشد و این موضوع ضرورت پژوهش‌های عمیق‌تر را برجسته می‌سازد. بر این اساس، پرسش اصلی پژوهش حاضر آن است که آیا ارزش‌ها، نگرش‌ها

^۱ Liyanapathirana, & Low

^۲ Bandura

^۳ Social Cognition Theory

^۴ Self-efficacy

^۵ Moral disengagement

^۶ Ajzen

^۷ Craft

و سازوکارهای شناختی دانشجویان-به عنوان حسابداران آینده- بر قصد رفتارهای غیراخلاقی آنان تأثیرگذار است؟ در راستای پاسخ به این پرسش، این پژوهش سه سازه کلیدی را مورد بررسی قرار می‌دهد: خودکارآمدی و بی‌تفاوتی اخلاقی (برگرفته از تئوری شناخت اجتماعی) و پول‌دوستی به عنوان یک سازه نگرشی مهم.

مرور پژوهش‌های گذشته نشان می‌دهد که خودکارآمدی، به معنای باور فرد نسبت به توانایی خود در انجام موفقیت‌آمیز وظایف خاص (باندورا، ۱۹۸۶)، می‌تواند عاملی بازدارنده در برابر فشارهای غیراخلاقی باشد (استنمارک^۱ و همکاران، ۲۰۲۱). هرچند بررسی آن در میان دانشجویان حسابداری محدود است. در مقابل، پول‌دوستی، به معنای ارزش‌گذاری و اولویت‌دادن به منافع مالی (تانگ^۲، ۱۹۹۲)، غالباً با تمایل بیشتر به انتخاب‌های غیراخلاقی همراه است؛ زیرا تمرکز بیش از حد بر پول می‌تواند ملاحظات اخلاقی را تحت الشعاع قرار دهد (الیاس و فاراگ^۳، ۲۰۱۰). همچنین، بی‌تفاوتی اخلاقی به عنوان یک سازوکار شناختی که افراد از طریق آن رفتارهای غیراخلاقی خود را توجیه می‌کنند، نقش تسهیل‌کننده‌ای در شکل‌گیری قصد رفتار غیراخلاقی دارد (مور^۴، ۲۰۰۸).

پژوهش حاضر از چند دیدگاه دارای نوآوری است. نخست آن که سه سازه محوری یعنی خودکارآمدی، بی‌تفاوتی اخلاقی و پول‌دوستی را به‌طور هم‌زمان در یک مدل مفهومی یکپارچه بررسی می‌کند و به این ترتیب، تصویری جامع‌تر از عوامل مؤثر بر قصد رفتارهای غیراخلاقی ارائه می‌دهد. دوم آن که این پژوهش نقش تعدیل‌کنندگی خودکارآمدی را در روابط میان بی‌تفاوتی اخلاقی و پول‌دوستی با قصد رفتار غیراخلاقی می‌سنجد و از این طریق، چشم‌اندازی تازه برای غنی‌سازی ادبیات اخلاق حسابداری فراهم می‌کند. سوم آن که تمرکز پژوهش بر دانشجویان حسابداری ایران، افزون بر اهمیت نظری، دارای ارزش کاربردی است؛ زیرا یافته‌ها می‌تواند در طراحی برنامه‌های آموزشی و سیاست‌گذاری حرفه‌ای کشور به‌کار گرفته شود. این تمرکز پژوهش بر قشر دانشجو به ویژه اهمیت دارد، چرا که آنان در مرحله شکل‌گیری هویت حرفه‌ای و ارزش‌های اخلاقی قرار دارند و مداخلات آموزشی در این مقطع می‌تواند آثار ماندگارتری بر رفتارهای آینده آنان بر جای گذارد.

در این پژوهش ابتدا مبانی نظری و فرضیه‌های پژوهش تبیین و بر اساس آن‌ها مدل مفهومی پژوهش ارائه می‌شود. سپس روش‌شناسی پژوهش تشریح می‌گردد و پس از آن نتایج حاصل از تحلیل داده‌ها ارائه می‌شود. در پایان نیز بخش بحث و نتیجه‌گیری به منظور تفسیر یافته‌ها و ارائه دلالت‌های نظری و کاربردی مطرح می‌گردد.

مبانی نظری و پیشینه پژوهش

بی‌تفاوتی اخلاقی

بی‌تفاوتی اخلاقی به گرایش فرد برای استفاده از فرایندهای شناختی اشاره دارد که به کمک آن‌ها رفتارهای غیراخلاقی بازتعریف یا بازسازی می‌شوند؛ به گونه‌ای که کم‌خطرتر جلوه کنند، احساس مسئولیت فرد در قبال پیامدهای عمل کاهش یابد، یا رنج و آسیبی که به دیگران وارد می‌شود کمتر ادراک شود (مور، ۲۰۰۸). به بیان دیگر، بی‌تفاوتی اخلاقی به مجموعه‌ای از راهبردهای آگاهانه یا ناخودآگاه اشاره دارد که افراد از آن‌ها برای منطقی جلوه دادن رفتارهای

¹. Stenmark

². Tang

³. Elias & Farag

⁴. Moore

غیراخلاقی استفاده می‌کنند؛ به گونه‌ای که حتی هنگام ارتکاب چنین رفتارهایی، همچنان بتوانند تصویری مثبت و اخلاقی از خود در ذهن حفظ کنند. از این منظر، بی‌تفاوتی اخلاقی را می‌توان به منزله نوعی سازوکار دفاعی دانست که به افراد امکان می‌دهد خود را از احساس گناه و ناراحتی ناشی از احتمال نقض استانداردهای اخلاقی پذیرفته‌شده رها سازند (بلک^۱ و همکاران، ۲۰۲۲).

بی‌تفاوتی اخلاقی از طریق مجموعه‌ای از هشت مکانیزم شناختی مرتبط به هم رخ می‌دهد که فرد به کمک آن‌ها رفتارهای غیراخلاقی خود را توجیه و تسهیل می‌کند. نخستین مکانیزم، توجیه اخلاقی^۲ است؛ در این حالت فرد عمل غیراخلاقی را به عنوان وسیله‌ای برای دستیابی به اهدافی مهم بازتعریف می‌کند. برای نمونه، فرد ممکن است با استناد به محافظت از سازمان یا دوستان، رفتاری غیراخلاقی را اخلاقی جلوه دهد. دومین مکانیزم، برجسب‌زنی مدبرانه^۳ است که طی آن رفتارهای غیراخلاقی با تغییر نام و بازتعریف، قابل‌قبول‌تر نمایش داده می‌شوند؛ مثلاً در سازمان‌های فاسد، افراد تباری‌کننده به عنوان "بازیکنان تیم" معرفی می‌شوند. سومین مکانیزم، مقایسه سودمند^۴ است که به تلاش فرد برای کاستن از بار منفی عمل خود از طریق مقایسه آن با اعمال غیراخلاقی دیگران اشاره دارد. چهارمین مکانیزم، جابجایی مسئولیت^۵ است؛ فرد با نسبت دادن اجبار به فردی صاحب قدرت، از پذیرش گناه شانه خالی می‌کند. مکانیزم پنجم، تقسیم مسئولیت^۶ است که در آن فرد ادعا می‌کند تصمیم غیراخلاقی در سطح گروه اتخاذ شده است. ششمین مکانیزم، تحریف پیامدها^۷ است؛ یعنی کوچک‌نمایی صدمات و پیامدهای ناشی از عمل غیراخلاقی. هفتمین مکانیزم، انسان‌زدایی^۸ است؛ در اینجا قربانیان به گونه‌ای چارچوب‌بندی می‌شوند که شایستگی توجه انسانی اولیه را ندارند. در نهایت، هشتمین مکانیزم، نسبت دادن سرزنش^۹ است؛ فرد با ادعای اینکه قربانی زمینه‌ساز رفتار غیراخلاقی او بوده، از احساس گناه رهایی می‌یابد (مور و همکاران، ۲۰۱۲).

پژوهش‌های پیشین شواهدی دال بر تأثیر بی‌تفاوتی اخلاقی بر قصد انجام رفتارهای غیراخلاقی ارائه کرده‌اند. برای نمونه، بای^{۱۰} و همکاران (۲۰۲۵) دریافتند که بی‌تفاوتی اخلاقی به طور کامل رابطه بین ارزش‌های شخصی و اخلاق در دستکاری حسابداری را میانجی‌گری می‌کند. نتایج پژوهش سیمور و کرتیس^{۱۱} (۲۰۲۳) نیز نشان داد که بی‌تفاوتی اخلاقی رابطه مثبت و معناداری بر قصد رفتار غیراخلاقی دانشجویان حسابداری دارد. به علاوه بی‌تفاوتی اخلاقی ناشی از یک عمل غیراخلاقی، احتمال نیت برای ارتکاب رفتارهای غیراخلاقی در آینده را افزایش می‌دهد. فیلی^{۱۲} و همکاران (۲۰۲۵) نشان دادند که هرچه میزان بی‌تفاوتی اخلاقی حسابرسان افزایش یابد، احتمال انجام انتخاب‌های اخلاقی کاهش پیدا می‌کند. آنان نتیجه گرفتند که این رابطه معکوس، ضرورت ارتقای سطح آموزش‌های حرفه‌ای و اخلاقی در حوزه حسابرسان را برجسته می‌سازد. ابراهیمی و رستمی (۱۴۰۳ الف) نیز به این نتیجه رسیدند که بی‌تفاوتی اخلاقی تأثیر

¹. Black

². Moral justification

³. Euphemistic labelling

⁴. Advantageous comparison

⁵. Displacement of responsibility

⁶. Diffusion of responsibility

⁷. Distortion of consequences

⁸. Dehumanization

⁹. Attribution of blame

¹⁰. Bai

¹¹. Seymore & Curtis

¹². Filbey

مثبت و معناداری بر تحمل و چشم‌پوشی از تقلب توسط حسابداران دارد. شاه‌مرادی و بذرافشان (۱۴۰۲) به شواهدی در مورد تأثیر بی‌تفاوتی اخلاقی بر عدم تمکین مالیاتی دست یافتند. ارجمندنیا و همکاران (۱۳۹۸) در پژوهشی که به بررسی تأثیر ایجاد حساب اجتماعی بر رفتار غیراخلاقی حسابداران پرداختند، دریافتند که حساب‌های اجتماعی رد شده توسط دینفعان به علت عدم تطابق با واقعیت، موجب تقویت بی‌تفاوتی اخلاقی و تضعیف احساس گناه حسابداران می‌شود و در عوض رفتار غیراخلاقی آن‌ها را افزایش می‌دهد. از این رو فرضیه اول پژوهش به صورت زیر ارائه می‌شود:

فرضیه اول: بی‌تفاوتی اخلاقی تأثیر مثبت و معناداری بر قصد رفتار غیراخلاقی دانشجویان حسابداری دارد.

پول دوستی

یک متغیر روانشناختی که در ادبیات حسابداری پذیرش فزاینده‌ای یافته است، پول‌دوستی است. پول برای افراد شمشیری دولبه به شمار می‌رود؛ از یک سو یک نیاز است و از سویی دیگر می‌تواند منبعی برای طمع‌ورزی باشد و یک حسابدار قطعاً از آن مصون نیست (ولبک و برمانگ^۱، ۲۰۲۴). تانگ (۱۹۹۲) نخستین بار مفهوم پول دوستی را در ادبیات روانشناسی مطرح کرد. به عقیده وی پول‌دوستی مفهومی است که نگرش‌های ذهنی فرد نسبت به پول را مورد سنجش قرار می‌دهد. وی بر این باور است که نگرش افراد نسبت به پول یکسان نیست؛ برخی آن را عاملی مثبت یا منفی می‌دانند، برخی آن را ابزاری برای موفقیت و عزت نفس تلقی می‌کنند و گروهی دیگر پول را وسیله‌ای برای کسب قدرت یا مدیریت مالی می‌بینند. مجتهدزاده و همکاران (۱۳۹۳) معتقدند که فرایند جامعه‌پذیری و نظام آموزشی موجب شده است که بسیاری از افراد به گونه‌ای تربیت شوند که افزایش سرمایه شخصی یا سازمانی را حتی به بهای کاهش منافع دیگران دنبال کنند. آنها معتقدند که این نگرش ریشه در فرهنگ پول‌گرایی دارد؛ فرهنگی که از سنین کودکی افراد را با نقش محوری پول در تأمین نیازها آشنا می‌سازد و آن را به عنوان اولویت اصلی در زندگی معرفی می‌کند. ویتیکازی^۲ و همکاران (۲۰۲۲) نشان دادند افرادی که دلبستگی بالایی به پول دارند، ممکن است به منظور دستیابی به منافع شخصی خود به رفتارهای غیراخلاقی روی آورند. الیاس و فاراگ (۲۰۱۰) و ماگالاتا و آدریانی^۳ (۲۰۲۰) دریافتند که پول‌دوستی تأثیری منفی بر ادراک اخلاقی دانشجویان حسابداری دارد. عاطفی و برزگر (۱۳۹۶) نیز به این نتیجه رسیدند که رابطه مثبت و معناداری بین پول دوستی و ادراک اخلاقی دانشجویان حسابداری با درک آنها نسبت به رویدادهای تردیدآمیز و متقلبانه حسابداری وجود دارد. این در حالی است که ولبک و برمانگ (۲۰۲۴) و کورنیوان^۴ و همکاران (۲۰۲۵) به شواهدی در مورد تأثیر پول‌دوستی بر رفتارهای غیراخلاقی دانشجویان دست نیافتند. از این رو فرضیه دوم پژوهش به صورت زیر ارائه می‌شود:

فرضیه دوم: پول‌دوستی تأثیر مثبت و معناداری بر قصد رفتار غیراخلاقی دانشجویان حسابداری دارد.

خودکارآمدی

خودکارآمدی به عنوان قضاوت فرد در مورد توانایی خود برای دستیابی به سطحی خاص از عملکرد تعریف می‌شود

¹. Welbeck & Bremang

². Veetikazhi

³. Maggalatta & Adhariani

⁴. Kurniawan

(بندورا، ۱۹۸۶). سطح خودکارآمدی یک فرد بر نحوه برخورد او با وظایف، اهداف و چالش‌های جدید تأثیر می‌گذارد. افراد با سطح بالای خودکارآمدی در برابر ناکامی‌ها از پایداری بیشتری برخوردارند، تعهد بالاتری به اهداف خود نشان می‌دهند و در طراحی راهبردهای حل مسئله و مواجهه مؤثر با چالش‌ها عملکرد بهتری دارند (مکناب و ورثلی^۱، ۲۰۰۸). از منظر تئوری شناخت اجتماعی بندورا (۱۹۸۶)، خودکارآمدی ارتباط نزدیکی با فرایند خودتنظیمی^۲ دارد. افراد خودکارآمد اهداف اخلاقی مشخصی برای خود تعیین کرده، رفتارشان را پایش می‌کنند و پیامدهای احتمالی اقداماتشان را در نظر می‌گیرند. چنین فرایندی باعث می‌شود آنان هزینه‌های اخلاقی و حرفه‌ای رفتارهای غیراخلاقی را بهتر درک کنند و احتمال کمتری برای شکل‌گیری قصد چنین رفتارهایی در آن‌ها وجود داشته باشد.

در این راستا، بلویت^۳ و همکاران (۲۰۱۸) شواهدی از تأثیر خودکارآمدی بر تصمیم‌گیری اخلاقی دانشجویان به دست آوردند. آنها نشان دادند که یادگیری تجربی از طریق انجمن تجاری تحت حمایت دانشگاه می‌تواند به افزایش خودکارآمدی منجر شود و از این طریق دانشجویان را به سمت تصمیم‌گیری اخلاقی سوق دهد. استنمارک و همکاران (۲۰۲۱) دریافتند که خودکارآمدی تأثیر مثبتی بر تصمیم‌گیری اخلاقی حسابداران دارد. ابراهیمی و رستمی (۱۴۰۳) الف) به این نتیجه رسیدند که خودکارآمدی تأثیر منفی و معناداری بر تحمل و چشم‌پوشی از تقلب توسط حسابداران دارد. شارما^۴ و همکاران (۲۰۲۵) در پژوهش خود رابطه میان خودکارآمدی و توسعه مهارت‌های حرفه‌ای دانشجویان حسابداری را بررسی کردند. یافته‌های آنان نشان داد که هرچند این دانشجویان از سطح بالایی از خودکارآمدی برخوردارند، اما صرف داشتن چنین باوری به‌تنهایی تضمین‌کننده رشد مهارت‌های حرفه‌ای آنان نیست. افزون بر این، ابراهیمی و رستمی (۱۴۰۳) ب) به این نتیجه رسیدند که خودکارآمدی تأثیر مثبت و معناداری بر تمایل حساب‌برسان مستقل به مدیریت اشتباهات خود دارد. از این رو فرضیه سوم پژوهش به صورت زیر ارائه می‌شود:

فرضیه سوم: خودکارآمدی تأثیر منفی و معناداری بر قصد رفتار غیراخلاقی دانشجویان حسابداری دارد.

افزون بر این، در این پژوهش نقش خودکارآمدی به عنوان متغیر تعدیل‌کننده در رابطه بین بی‌تفاوتی اخلاقی و قصد رفتار غیراخلاقی دانشجویان مورد بررسی قرار می‌گیرد. این موضوع بر اساس این استدلال قرار دارد که در شرایط خودکارآمدی بالا، اثر بی‌تفاوتی اخلاقی بر قصد رفتار غیراخلاقی ضعیف‌تر خواهد بود، زیرا افراد خودکارآمد کمتر به استفاده از سازوکارهای توجیهی برای مشروعیت‌بخشی به رفتار غیراخلاقی نیاز پیدا می‌کنند (بندورا، ۱۹۸۶). در مقابل، در شرایط خودکارآمدی پایین، بی‌تفاوتی اخلاقی تأثیر پررنگ‌تری بر شکل‌گیری قصد رفتار غیراخلاقی خواهد داشت. بر این اساس فرضیه چهارم به صورت زیر ارائه می‌گردد:

فرضیه چهارم: خودکارآمدی تأثیر مثبت و معنادار بی‌تفاوتی اخلاقی بر قصد رفتار غیراخلاقی دانشجویان حسابداری را تعدیل می‌کند.

به علاوه، در این پژوهش نقش خودکارآمدی به عنوان متغیر تعدیل‌کننده در رابطه بین پول‌دوستی و قصد رفتار غیراخلاقی دانشجویان مورد بررسی قرار می‌گیرد. افراد با خودکارآمدی بالا برای دستیابی به اهداف خود کمتر به مسیرهای غیراخلاقی متوسل می‌شوند، زیرا باور دارند توانایی لازم برای موفقیت از طریق روش‌های اخلاقی و مشروع

¹. MacNab & Worthley

². Self-regulation

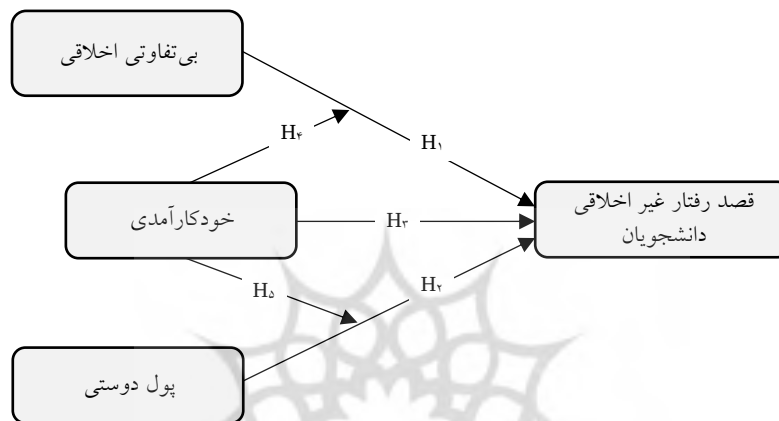
³. Blewitt

⁴. Sharma

را دارند (بندورا، ۱۹۸۶). به همین دلیل، حتی اگر نگرش پول‌دوستانه بالایی داشته باشند، احتمال کمتری دارد که قصد انجام رفتار غیراخلاقی در آنان شکل بگیرد. در مقابل، در شرایط خودکارآمدی پایین، پول‌دوستی می‌تواند به طور مستقیم‌تر قصد رفتار غیراخلاقی را تقویت کند، زیرا افراد احساس می‌کنند برای رسیدن به اهداف مالی خود نیازمند استفاده از روش‌های غیراخلاقی هستند. بر این اساس فرضیه پنجم به صورت زیر ارائه می‌گردد:

فرضیه پنجم: خودکارآمدی تأثیر مثبت و معنادار پول‌دوستی بر قصد رفتار غیراخلاقی دانشجویان حسابداری را تعدیل می‌کند.

شکل ۱ مدل پژوهش را مطابق با فرضیه‌های ارائه شده نشان می‌دهد:

شکل ۱. مدل مفهومی پژوهش

روش‌شناسی پژوهش

این پژوهش با هدف بررسی نقش نگرش‌ها و فرایندهای شناختی دانشجویان در شکل‌گیری قصد انجام رفتارهای غیراخلاقی انجام شده است. از نظر ماهیت، پژوهش حاضر در دسته کاربردی قرار می‌گیرد و از منظر شیوه گردآوری داده‌ها، یک مطالعه توصیفی-همبستگی محسوب می‌شود. همچنین، به دلیل گردآوری داده‌ها در یک بازه زمانی مشخص، پژوهش در زمره پژوهش‌های مقطعی قرار دارد. ابزار گردآوری داده‌ها پرسشنامه بوده و داده‌ها در نیمه نخست سال ۱۴۰۴ جمع‌آوری شده‌اند. پرسشنامه به دو بخش اصلی تقسیم شد: اطلاعات جمعیت‌شناختی پرسشنامه شامل سؤالاتی درباره ویژگی‌های فردی پاسخ‌دهندگان مانند سن و جنسیت بود و سؤالات تخصصی برای سنجش سازه‌های اصلی پژوهش مورد استفاده قرار گرفتند. برای سنجش قصد رفتار غیراخلاقی از سه سناریوی طراحی شده متناسب با موقعیت‌های مرتبط با حسابداری استفاده گردید. سازه بی‌تفاوتی اخلاقی با پرسشنامه هشت‌گویه‌ای **مور و همکاران (۲۰۱۲)** سنجیده شد؛ این پرسشنامه هشت بعد شامل توجیه اخلاقی، برجسب‌گذاری خوشایند، مقایسه سودمند، انتقال مسئولیت، تقسیم مسئولیت، تحریف پیامدها، غیرانسانی‌سازی و سرزنش قربانی را دربر می‌گیرد. برای اندازه‌گیری خودکارآمدی از مقیاس ده‌گویه‌ای **شوارزر و جروسالم^۱ (۱۹۹۵)** استفاده شد و پول‌دوستی نیز با پرسشنامه **تانگ (۱۹۹۲)** سنجش شد. کلیه گویه‌ها بر مبنای طیف پنج‌درجه‌ای لیکرت (از ۱ = بسیار کم تا ۵ = بسیار زیاد) مورد

^۱. Schwarzer & Jerusalem

سنجش قرار گرفتند. برای حصول روایی محتوایی، نسخه اولیه پرسشنامه در اختیار متخصصان قرار گرفت و بر اساس بازخورد آنان اصلاح شد. جامعه مورد مطالعه، دانشجویان سال پایانی مقطع کارشناسی رشته حسابداری در دانشگاه‌های ایران بودند. نمونه‌گیری به شیوه در دسترس انجام گرفت؛ بدین صورت که پرسشنامه آنلاین از طریق اساتید و شبکه‌های اجتماعی در اختیار دانشجویان قرار داده شد. در مجموع بیش از ۳۰۰ پرسشنامه ارسال شد، که پس از دریافت ۱۷۴ پرسشنامه، در نهایت ۱۶۶ پرسشنامه معتبر برای تحلیل نهایی باقی ماند. شرکت‌کنندگان از دانشگاه‌های یزد، اصفهان، شهید باهنر کرمان، جهرم و دانشگاه آزاد اسلامی بودند. به منظور تعیین حداقل حجم نمونه مورد نیاز از روش کوک و هادایا^۱ (۲۰۱۸) بهره گرفته شد. مطابق فرمول پیشنهادی آنان، در سطح اطمینان ۹۵ درصد و توان آماری ۸۰ درصد با حداقل ضریب مسیر معنادار ۰/۲، حجم نمونه لازم برابر با ۱۵۵ برآورد گردید:

$$n_{min} > \left(\frac{2/486}{0/2} \right)^2$$

بر این اساس، تعداد ۱۶۶ پرسشنامه معتبر گردآوری شده برای تحلیل، کفایت لازم را داشته است. داده‌های خام ابتدا با استفاده از نرم‌افزار Excel نسخه ۲۰۱۹ آماده‌سازی شدند. سپس آزمون فرضیه‌ها و تحلیل مدل پژوهش با بهره‌گیری از مدل‌سازی معادلات ساختاری مبتنی بر حداقل مربعات جزئی (PLS-SEM) و با استفاده از نرم‌افزار SmartPLS نسخه ۴ انجام گرفت.

یافته‌های پژوهش

آمار توصیفی

جدول شماره ۱ نتایج تحلیل سؤالات عمومی پرسشنامه را ارائه می‌کند. بر اساس داده‌های به‌دست‌آمده، بخش عمده‌ای از پاسخ‌دهندگان (حدود ۶۸ درصد) را دانشجویان دختر و مابقی را پسران تشکیل می‌دهند. همچنین بررسی توزیع سنی نشان می‌دهد که نزدیک به ۹۰ درصد افراد شرکت‌کننده در بازه سنی ۲۰ تا ۲۵ سال قرار دارند، در حالی که تنها درصد کمی سنی بالاتر از ۲۵ سال دارند.

جدول ۱. ویژگی‌های جمعیت‌شناختی

شرح	فراوانی	درصد
جنسیت		
دختر	۱۱۲	۶۸
پسر	۵۴	۳۲
جمع	۱۶۶	۱۰۰
سن		
۲۰ تا ۲۵ سال	۱۵۰	۹۰
بیشتر از ۲۵ سال	۱۶	۱۰
جمع	۱۶۶	۱۰۰

^۱. Kock & Hadaya

جدول ۲ آماره‌های توصیفی سازه‌های پژوهش شامل میانگین، انحراف استاندارد، کشیدگی و چولگی را ارائه می‌دهد. بر اساس داده‌های جدول، قدر مطلق مقادیر کشیدگی و چولگی برای تمامی سازه‌ها کمتر از ۱ است؛ بنابراین می‌توان گفت توزیع پاسخ‌ها تقریباً نرمال است، چرا که نزدیکی مقادیر چولگی و کشیدگی به صفر بیانگر توزیع متقارن و فاقد کشیدگی شدید داده‌ها است.

همان گونه که مشاهده می‌شود، سازه خودکارآمدی بیشترین میانگین (۳/۸۴۰) و کمترین انحراف استاندارد (۰/۸۹۴) را دارد. این یافته نشان می‌دهد که در میان دانشجویان حسابداری، سطح خودکارآمدی نسبتاً بالا و در عین حال یکنواخت‌تر است؛ به عبارت دیگر، بیشتر دانشجویان درک مشابهی از توانایی‌های خود در مواجهه با موقعیت‌های دشوار دارند. در مقابل، سازه قصد رفتار غیراخلاقی دانشجویان کمترین میانگین (۲/۱۷۵) و بیشترین انحراف استاندارد (۱/۱۳۵) را نشان می‌دهد. این امر بیانگر آن است که به طور کلی تمایل به انجام رفتار غیراخلاقی در سطح پایین قرار دارد، اما در میان پاسخ‌دهندگان تنوع و پراکندگی بالایی وجود دارد؛ به این معنا که برخی دانشجویان تمایل نسبتاً بیشتری به چنین رفتارهایی دارند، در حالی که برخی دیگر گرایش بسیار کمی از خود نشان می‌دهند.

جدول ۲. آمار توصیفی سازه‌های پژوهش

سازه	میانگین	انحراف استاندارد	کشیدگی	چولگی
قصد رفتار غیراخلاقی دانشجویان	۲/۱۷۵	۱/۱۳۵	-۰/۸۷۱	۰/۵۱۵
بی‌تفاوتی اخلاقی	۲/۳۰۰	۱/۰۷۳	-۰/۱۲۰	۰/۵۴۸
پول‌دوستی	۲/۴۳۵	۱/۰۰۹	۰/۴۸۵	۰/۲۹۵
خودکارآمدی	۳/۸۴۰	۰/۸۹۴	۰/۶۹۹	-۰/۸۲۲

ارزیابی مدل‌های اندازه‌گیری

برای ارزیابی مدل اندازه‌گیری، ابتدا روایی همگرا و سپس روایی تشخیصی مدنظر قرار گرفت. در گام نخست، روایی همگرا بر اساس بارهای بیرونی، پایایی ترکیبی و میانگین واریانس استخراج شده (AVE) بررسی شد. مطابق با توصیه‌های هیر^۱ و همکاران (۲۰۲۲)، جهت تأیید روایی همگرا، بارهای بیرونی هر شاخص باید حداقل ۰/۴ باشد، مقادیر پایایی ترکیبی و آلفای کرونباخ بیش از ۰/۷ گزارش شوند و از سوی دیگر، مقادیر بالاتر از ۰/۹۵ مطلوب محسوب نمی‌شوند. همچنین مقدار AVE لازم است بیشتر از ۰/۵ باشد. بر اساس یافته‌های جدول ۳، به جز شاخص شماره ۷ مربوط به سازه بی‌تفاوتی اخلاقی، سایر شاخص‌ها دارای بارهای بیرونی بالاتر از ۰/۴ هستند. افزون بر این، پایایی ترکیبی همه سازه‌ها بالاتر از ۰/۷ و مقدار AVE نیز بیش از ۰/۵ به دست آمده است. با توجه به اینکه آلفای کرونباخ معمولاً در سطح ۰/۷ به عنوان معیار پذیرفتنی در نظر گرفته می‌شود، هرچند در برخی پژوهش‌های اکتشافی مقدار ۰/۶ نیز کفایت دارد، می‌توان نتیجه گرفت که همه شاخص‌ها فراتر از مقادیر پیشنهادی قرار گرفته‌اند. بنابراین مدل اندازه‌گیری از روایی همگرا برخوردار است.

^۱. Hair

جدول ۳. روایی همگرا و پایایی ابزار اندازه‌گیری

متغیر	میانگین واریانس استخراج شده	بارهای بیرونی	معناداری	پایایی ترکیبی (rho_a)	پایایی ترکیبی (rho_c)	آلفای کرونباخ
قصد رفتار غیراخلاقی در دانشجویان	۰/۵۴۳			۰/۶۸۵	۰/۷۸۱	۰/۶۸۲
گویه ۱		۰/۷۶۶	۰/۰۰۰			
گویه ۲		۰/۷۱۸	۰/۰۰۰			
گویه ۳		۰/۷۲۷	۰/۰۰۰			
بی‌تفاوتی اخلاقی	۰/۵۰۱			۰/۶۹۸	۰/۷۸۲	۰/۶۸۱
گویه ۱		۰/۸۲۰	۰/۰۰۰			
گویه ۲		۰/۶۳۳	۰/۰۰۰			
گویه ۳		۰/۶۳۱	۰/۰۰۰			
گویه ۴		۰/۶۹۲	۰/۰۰۰			
گویه ۵		۰/۶۲۶	۰/۰۰۰			
گویه ۶		۰/۸۰۰	۰/۰۰۰			
گویه ۸		۰/۶۵۶	۰/۰۰۰			
پول‌دوستی	۰/۵۰۴			۰/۸۳۴	۰/۸۵۹	۰/۸۱۶
گویه ۱		۰/۵۱۶	۰/۰۰۰			
گویه ۲		۰/۷۴۴	۰/۰۰۰			
گویه ۳		۰/۴۸۹	۰/۰۰۰			
گویه ۴		۰/۵۶۴	۰/۰۰۰			
گویه ۵		۰/۶۸۷	۰/۰۰۰			
گویه ۶		۰/۷۳۴	۰/۰۰۰			
گویه ۷		۰/۷۴۱	۰/۰۰۰			
گویه ۸		۰/۷۲۳	۰/۰۰۰			
گویه ۹		۰/۴۷۸	۰/۰۰۰			
خودکارآمدی	۰/۵۱۲			۰/۸۳۶	۰/۸۶۲	۰/۸۲۷
گویه ۱		۰/۶۲۳	۰/۰۰۰			
گویه ۲		۰/۵۳۷	۰/۰۰۰			
گویه ۳		۰/۶۲۳	۰/۰۰۰			
گویه ۴		۰/۷۰۷	۰/۰۰۰			
گویه ۵		۰/۷۲۰	۰/۰۰۰			
گویه ۶		۰/۶۱۳	۰/۰۰۰			
گویه ۷		۰/۷۶۸	۰/۰۰۰			
گویه ۸		۰/۶۲۸	۰/۰۰۰			
گویه ۹		۰/۷۱۷	۰/۰۰۰			

پس از ارزیابی روایی همگرا، مرحله بعد به بررسی روایی تشخیصی اختصاص یافت که از طریق معیار «خصیصه متفاوت - خصیصه یکسان» انجام شد. هدف این معیار اطمینان از آن است که هر سازه در مقایسه با سایر سازه‌های مدل از تمایز کافی برخوردار بوده و مفاهیم منحصربه‌فردی را بازنمایی کند که توسط سایر سازه‌ها پوشش داده نمی‌شوند. نتایج ارائه شده در جدول ۴ مربوط به این آزمون است. بر اساس دستورالعمل‌های **هیر و همکاران (۲۰۲۲)**، مقدار آستانه برای این معیار ۰/۹ در نظر گرفته می‌شود. یافته‌ها نشان می‌دهد که تمامی سازه‌های پژوهش شرایط لازم را برآورده کرده‌اند؛ بنابراین می‌توان نتیجه گرفت که روایی تشخیصی مدل تأیید شده است.

جدول ۴. ماتریس خصیصه متفاوت، خصیصه یکسان جهت بررسی روایی تشخیصی

متغیر	قصد رفتار غیراخلاقی در دانشجویان	بی تفاوتی اخلاقی	پول دوستی	خودکارآمدی × بی تفاوتی اخلاقی	خودکارآمدی × پول دوستی
قصد رفتار غیراخلاقی در دانشجویان	۰/۸۴۱				
بی تفاوتی اخلاقی	۰/۴۸۷	۰/۵۴۰			
پول دوستی	۰/۵۴۵	۰/۳۲۹	۰/۵۲۷		
خودکارآمدی × بی تفاوتی اخلاقی	۰/۲۲۰	۰/۱۳۶	۰/۰۷۴	۰/۲۲۸	
خودکارآمدی × پول دوستی	۰/۲۸۴	۰/۱۸۵	۰/۱۵۳	۰/۲۰۸	۰/۵۵۵

ارزیابی مدل ساختاری

هدف از تحلیل مدل ساختاری، بررسی اثرگذاری متغیرهای مستقل بر متغیر وابسته است. جدول ۵ شامل ضرایب مسیر (β)، آماره t و سطح معناداری (p -value) برای فرضیه‌های پژوهش است. بر اساس یافته‌ها، مقدار ضریب مسیر ($\beta = ۰/۵۱۳$)، آماره t برابر با ۸/۵۳۷ و سطح معناداری کمتر از ۰/۰۵ نشان می‌دهد که فرضیه اول در سطح اطمینان ۹۵ درصد مورد تأیید قرار می‌گیرد؛ بدین معنا که بی تفاوتی اخلاقی اثری مثبت و معنادار بر قصد انجام رفتار غیراخلاقی دانشجویان دارد. همچنین، آماره t برابر با ۲/۵۱۰ و سطح معناداری کمتر از ۰/۰۵ مربوط به فرضیه دوم بیانگر این است که پول دوستی نیز رابطه‌ای مثبت و معنادار با قصد رفتار غیراخلاقی دارد، بنابراین فرضیه دوم پذیرفته می‌شود. در ارتباط با فرضیه سوم، ضریب مسیر ($\beta = -۰/۱۶۴$)، مقدار t برابر با ۲/۸۳۸ و سطح معناداری کمتر از ۰/۰۵ نشان می‌دهد که خودکارآمدی اثری منفی و معنادار بر قصد رفتار غیراخلاقی دارد. بنابراین این فرضیه نیز در سطح ۹۵ درصد تأیید می‌شود. در خصوص فرضیه چهارم، ضریب مسیر ($\beta = -۰/۰۲۹$)، آماره t برابر با ۰/۳۸۹ و سطح معناداری بیشتر از ۰/۰۵ حاکی از آن است که تعامل بین خودکارآمدی و بی تفاوتی اخلاقی نقش تعدیل‌گر معناداری در رابطه با قصد رفتار غیراخلاقی ایفا نمی‌کند؛ در نتیجه این فرضیه در سطح اطمینان ۹۵ درصد پذیرفته نمی‌شود.

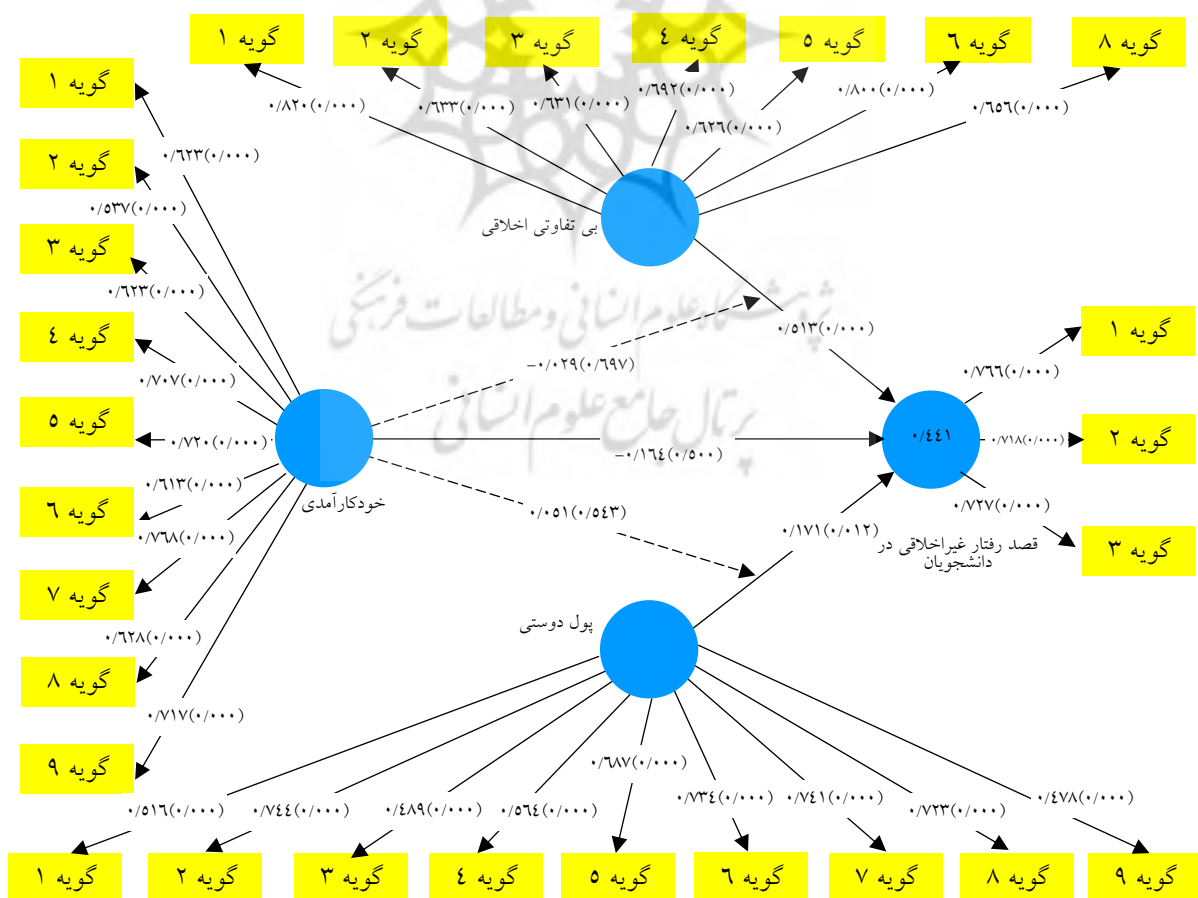
در نهایت، نتایج مربوط به فرضیه پنجم نشان داد که سطوح معناداری بزرگ‌تر از ۰/۰۵ برای اثر متقابل خودکارآمدی و پول دوستی دلالت بر آن دارد که متغیر خودکارآمدی در رابطه میان پول دوستی و قصد رفتار غیراخلاقی نقش تقویت‌کننده یا تضعیف‌کننده‌ای نداشته و اثر تعدیلی مشاهده نمی‌شود. از این رو، فرضیه پنجم نیز در سطح اطمینان ۹۵ درصد مورد پذیرش قرار نمی‌گیرد.

جدول ۵. نتایج حاصل از ارزیابی مدل ساختاری پژوهش

مسیر / سازه	ضریب مسیر	آماره t	معناداری	ضریب تعیین	اندازه اثر (f ^۲)
قصد رفتار غیراخلاقی دانشجویان				۰/۴۴۱	
بی تفاوتی اخلاقی ← قصد رفتار غیراخلاقی دانشجویان	۰/۵۱۳	۸/۵۳۷	۰/۰۰۰		۰/۳۵۳
پول دوستی ← قصد رفتار غیراخلاقی دانشجویان	۰/۱۷۱	۲/۵۱۰	۰/۰۱۲		۰/۰۴۳
خودکارآمدی ← قصد رفتار غیراخلاقی دانشجویان	-۰/۱۶۴	۲/۸۳۸	۰/۰۵۰		۰/۰۴۱
خودکارآمدی × بی تفاوتی اخلاقی ← قصد رفتار غیراخلاقی دانشجویان	-۰/۰۲۹	۰/۳۸۹	۰/۶۹۷		۰/۰۰۱
خودکارآمدی × پول دوستی ← قصد رفتار غیراخلاقی دانشجویان	-۰/۰۵۱	۰/۶۰۸	۰/۵۴۳		۰/۰۰۳

بر اساس نتایج، ضریب تعیین (R^2) برای قصد رفتار غیراخلاقی برابر با ۰/۴۴۱ است که نشان می‌دهد متغیرهای مستقل حدود ۴۴ درصد از واریانس قصد رفتار غیراخلاقی را تبیین می‌کنند. این مقدار در سطح متوسط و قابل قبول ارزیابی می‌شود.

از نظر اندازه اثر (f^2)، بی تفاوتی اخلاقی (۰/۳۵۳) دارای اثر بزرگ، پول دوستی (۰/۰۴۳) و خودکارآمدی (۰/۰۴۱) دارای اثرات کوچک ولی معنادار هستند. در مقابل، اثرهای تعاملی خودکارآمدی با دو سازه دیگر (۰/۰۰۳ و ۰/۰۰۱) بسیار ناچیز بوده و نقش تعدیل‌گری آن‌ها تأیید نشد.

شکل ۲. ضرایب مسیر و معناداری آنها

بحث و نتیجه‌گیری

در این پژوهش، عوامل مؤثر بر قصد رفتار غیراخلاقی در میان دانشجویان حسابداری مورد مطالعه قرار گرفت. برای این منظور، اثر سازه‌های بی‌تفاوتی اخلاقی، پول‌دوستی و خودکارآمدی بر قصد رفتار غیراخلاقی بررسی شد. همچنین نقش تعدیل‌گری خودکارآمدی در روابط میان بی‌تفاوتی اخلاقی و پول‌دوستی با قصد رفتار غیراخلاقی مورد توجه قرار گرفت. در راستای تحقق این هدف، پنج فرضیه پژوهشی تدوین گردید و با بهره‌گیری از روش کمترین مربعات جزئی مورد آزمون قرار گرفت. یافته‌های پژوهش حاضر نشان داد که بی‌تفاوتی اخلاقی و پول‌دوستی دو عاملی هستند که به طور مثبت و معنادار بر قصد رفتار غیراخلاقی دانشجویان تأثیر می‌گذارند. این نتایج با نتایج پژوهش‌های پیشین (سیمور و کرتیس، ۲۰۱۰؛ الیاس و فاراگ، ۲۰۱۰) همخوانی دارد که بیان می‌کنند افراد در شرایطی که ارزش‌های اخلاقی را نادیده می‌گیرند یا انگیزه‌های مالی بر آن‌ها غالب می‌شود، احتمال بیشتری دارد که در معرض رفتارهای غیراخلاقی قرار گیرند. به بیان دیگر، زمانی که سازوکارهای توجیه اخلاقی درونی تضعیف شده و انگیزه‌های مادی تقویت می‌شوند، زمینه برای انتخاب‌های غیراخلاقی فراهم‌تر است.

از سوی دیگر، نقش خودکارآمدی به عنوان یک عامل بازدارنده تأیید شد. نتایج نشان دادند که افزایش خودکارآمدی می‌تواند احتمال قصد رفتار غیراخلاقی را کاهش دهد. این یافته را می‌توان با نظریه شناخت اجتماعی بندورا (۱۹۸۶) توضیح داد؛ افرادی که به توانایی خود برای مدیریت موقعیت‌های دشوار باور دارند، بیشتر به سمت انتخاب‌های اخلاقی گرایش پیدا می‌کنند و فشارهای محیطی یا انگیزه‌های مادی کمتر آن‌ها را به سمت رفتارهای غیراخلاقی سوق می‌دهد. این نتایج با نتایج پژوهش‌های بلویت و همکاران (۲۰۱۸) و شارما و همکاران (۲۰۲۵) همخوانی دارد. با این حال، نقش تعدیل‌گری خودکارآمدی در روابط بین بی‌تفاوتی اخلاقی و قصد رفتار غیراخلاقی و نیز بین پول‌دوستی و قصد رفتار غیراخلاقی مورد تأیید قرار نگرفت. این یافته بیانگر آن است که اگرچه خودکارآمدی در کاهش مستقیم قصد رفتار غیراخلاقی مؤثر است، اما توانایی آن در تعدیل تأثیر سایر متغیرها محدود بوده و نمی‌تواند اثر بی‌تفاوتی اخلاقی یا پول‌دوستی را به‌طور معناداری تضعیف یا تقویت کند. به طور کلی، نتایج پژوهش نشان داد که بی‌تفاوتی اخلاقی و پول‌دوستی عوامل تقویت‌کننده و خودکارآمدی عاملی بازدارنده در شکل‌گیری قصد رفتار غیراخلاقی دانشجویان هستند. این نتایج ضمن تأکید بر اهمیت آموزش‌های اخلاقی و روانشناختی، مسیر تازه‌ای برای مطالعات آینده در زمینه نقش باورهای فردی و ارزش‌ها در رفتارهای غیراخلاقی فراهم می‌کند.

این پژوهش بر اهمیت ترکیب دو حوزه «اخلاق فردی» و «ویژگی‌های شخصیتی» در مطالعه رفتارهای غیراخلاقی دانشجویان تأکید می‌کند. از منظر نظری، نتایج نشان می‌دهد که رفتار غیراخلاقی صرفاً حاصل ضعف‌های محیطی یا فشارهای بیرونی نیست، بلکه ریشه در مکانیزم‌های درونی مانند بی‌تفاوتی اخلاقی و ارزش‌گذاری افراطی بر پول دارد. همچنین یافته‌ها نقش حیاتی باورهای خودکارآمدی در جهت‌دهی به تصمیمات اخلاقی را برجسته می‌کنند.

یافته‌های به دست آمده می‌تواند راهنمایی برای سیاست‌گذاران آموزشی و مدیران دانشگاهی در طراحی برنامه‌های مداخله‌ای باشد. آموزش‌های اخلاقی مبتنی بر کارگاه‌ها و مطالعات موردی، کاهش نگرش‌های افراطی نسبت به پول از طریق ترویج ارزش‌های اجتماعی و مسئولیت‌پذیری، و تقویت باورهای خودکارآمدی دانشجویان با آموزش

مهارت‌های فردی و خودمدیریتی می‌تواند در کاهش تمایل به رفتارهای غیراخلاقی نقش مؤثری ایفا کند. همچنین ایجاد نظام‌های تشویق و تنبیه در محیط‌های آموزشی می‌تواند زمینه‌ساز نهادینه‌سازی ارزش‌های اخلاقی شود. همانند هر پژوهش دیگری، این مطالعه نیز با محدودیت‌هایی همراه است. نخست آنکه داده‌ها بر اساس خودگزارشی گردآوری شده‌اند و این امر می‌تواند منجر به سوگیری پاسخ‌ها شود. دوم، جامعه آماری محدود به دانشجویان بوده است؛ بنابراین تعمیم نتایج به سایر گروه‌های حرفه‌ای نیازمند احتیاط است. این محدودیت‌ها مسیرهایی برای تحقیقات آتی فراهم می‌کند. گسترش جامعه آماری به حساب‌رسان و حسابداران سازمان‌ها، بهره‌گیری از روش‌های ترکیبی کمی و کیفی مانند مصاحبه‌های عمیق و مطالعات میدانی، بررسی متغیرهای محیطی و اجتماعی مانند هنجارهای گروهی و فرهنگ سازمانی، مطالعه سایر ویژگی‌های شخصیتی نظیر هوش هیجانی و وجدان‌گرایی می‌تواند به درک جامع‌تر و دقیق‌تر عوامل شکل‌دهنده قصد رفتارهای غیراخلاقی کمک کند.

فهرست منابع

- ابراهیمی، فهیمه، و رستمی، امین (۱۴۰۳ الف). بررسی تأثیر متغیرهای شخصی و سازمانی بر تحمل و چشم‌پوشی از تقلب. *فصلنامه دانش حسابداری*. (آماده انتشار) doi: [10.22103/jak.2025.24385.4117](https://doi.org/10.22103/jak.2025.24385.4117)
- ابراهیمی، فهیمه، و رستمی، امین (۱۴۰۳ ب). بررسی تأثیر سازه‌های شخصی و سازمانی بر تمایل حساب‌رسان مستقل به مدیریت اشتباهات خود. *پیشرفت‌های حسابداری*، ۱۶ (۱)، ۲۸-۱. doi: [10.22099/jaa.2024.50442.2432](https://doi.org/10.22099/jaa.2024.50442.2432)
- ارجمندنیا، علی اکبر، حجازی، رضوان، بغزیان، آلبرت، و اعتمادی، سارا (۱۳۹۸). بررسی تأثیر ایجاد حساب اجتماعی بر رفتار غیراخلاقی حسابداران: با نقش واسطه‌ای عدم پابندی به اخلاق و احساس گناه، نشریه حسابداری ارزشی و رفتاری، ۴ (۷)، ۶۳-۱۰۲. doi: [10.29252/aapc.4.7.63](https://doi.org/10.29252/aapc.4.7.63)
- شاه مرادی، نسیم، و بذرافشان پور، رقیه (۱۴۰۲). بررسی تأثیر نظریه چشم‌انداز بر عدم تمکین مالیاتی با نقش میانجی احساسات و عدم مشارکت اخلاقی، نشریه حسابداری و منافع اجتماعی، ۱۳ (۴)، ۱۵۳-۱۷۶. doi: [10.22051/jaasci.2023.42319.1743](https://doi.org/10.22051/jaasci.2023.42319.1743)
- عاطفی، مرجان، و برزگر، الهه (۱۳۹۶). رابطه اخلاق پولی و ادراک اخلاقی دانشجویان حسابداری با درک اقدامات تردیدآمیز. *اخلاق در علوم و فناوری*، ۱۲ (۲)، ۱۱۷-۱۲۶. dor: [20.1001.1.22517634.1396.12.2.12.9](https://doi.org/20.1001.1.22517634.1396.12.2.12.9)
- مجتهدزاده، ویدا، اثنی‌عشری، حمیده، و رباط‌میلی، مژگان (۱۳۹۳). نقش اخلاق در حسابداری و چالش‌های پیش روی آموزش دانشگاهی. *حسابداری و منافع اجتماعی*، ۴ (۲)، ۱۵۷-۱۷۹. doi: [10.22051/ijar.2014.504](https://doi.org/10.22051/ijar.2014.504)
- Ajzen, I. (1991). The Theory of Planned Behavior. *Organizational Behavior and Human Decision Processes*, 50, 179-211. doi: [10.1016/0749-5978\(91\)90020-T](https://doi.org/10.1016/0749-5978(91)90020-T)
- Arjmandniya A A, Hejazi R, Boghosian A, Etemadi, S. (2019). Investigating the effect of constructing social accounts on accountants' unethical behavior: with mediating role of moral disengagement and guilt. *Journal of Value and Behavioral Accounting*, 4 (7) :63-102. doi: [10.29252/aapc.4.7.63](https://doi.org/10.29252/aapc.4.7.63) [In Persian]
- Atefi, M., & Barzegar, E. (2017). Relationship between money ethics & ethical perception of accounting students with understanding the questionable actions. *Ethics in Science and Technology*, 12 (2), 117-126. dor: [20.1001.1.22517634.1396.12.2.12.9](https://doi.org/20.1001.1.22517634.1396.12.2.12.9) [In Persian]

- Bai, M., Dong, N., Zhang, H., Zhang, J., & Xu, J. (2025). How personal values influence earnings management ethics: the mediation role of moral disengagement. *Spanish Journal of Finance and Accounting/Revista Española de Financiación y Contabilidad*, 54(1), 86-109. doi: [10.1080/02102412.2024.2406337](https://doi.org/10.1080/02102412.2024.2406337)
- Bandura, A. (1986). *Social Foundations of Thought and Action: A Social Cognitive Theory*. Englewood Cliffs, NJ: Prentice-Hall.
- Black, E. L., Burton, F. G., & Cieslewicz, J. K. (2022). Improving ethics: Extending the theory of planned behavior to include moral disengagement. *Journal of Business Ethics*, 181(4), 945-978. doi: [10.1007/s10551-021-04896-z](https://doi.org/10.1007/s10551-021-04896-z)
- Blewitt, J. C., Blewitt, J. M., & Ryan, J. (2018). Business forums pave the way to ethical decision making: The mediating role of self-efficacy and awareness of a value-based educational institution. *Journal of Business Ethics*, 149(1), 235-244. doi: [10.1007/s10551-016-3103-0](https://doi.org/10.1007/s10551-016-3103-0)
- Craft, J. L. (2013). A review of the empirical ethical decision-making literature: 2004–2011. *Journal of Business Ethics*, 117(2), 221-259. doi: [10.1007/s10551-012-1518-9](https://doi.org/10.1007/s10551-012-1518-9)
- Ebrahimi, F., & Rostami, A. (2025). Investigating the effect of personal and organizational variables on fraud tolerance. *Journal of Accounting Knowledge*, (In Process). doi: [10.22103/jak.2025.24385.4117](https://doi.org/10.22103/jak.2025.24385.4117) [In Persian]
- Ebrahimi, F. and Rostami, A. (2024). The Impact of Personal and Organizational Variables on the Predisposition of Independent Auditors toward Handling Self-made Errors. *Journal of Accounting Advances*, 16(1), 1-28. doi: [10.22099/jaa.2024.50442.2432](https://doi.org/10.22099/jaa.2024.50442.2432) [In Persian]
- Elias, R. Z., & Farag, M. (2010). The relationship between accounting students' love of money and their ethical perception. *Managerial Auditing Journal*, 25(3), 269-281. doi: [10.1108/02686901011026369](https://doi.org/10.1108/02686901011026369)
- Filbey, B. N., Boyer-Davis, S., & Werwie, J. (2025). The influence of auditors' moral disengagement on audit quality in medium and large-sized firms in the United States: A focus on ethical decision-making. *Journal of Leadership, Accountability and Ethics*, 22(1), 131-142.
- Hair, Jr, J. F., Hult, G. T. M., Ringle, C. M., & Sarstedt, M. (2022). *A Primer on Partial Least Squares Structural Equation Modeling (PLS-SEM)*. Sage publications. <https://uk.sagepub.com/en-gb/eur/a-primer-on-partial-least-squares-structural-equation-modeling-pls-sem/book270548>
- Kock, N., & Hadaya, P. (2018). Minimum sample size estimation in PLS-SEM: The inverse square root and gamma-exponential methods. *Information Systems Journal*, 28(1), 227-261. doi: [10.1111/isj.12131](https://doi.org/10.1111/isj.12131)
- Kurniawan, A., Rizdkia, M., Umiyat, I., Mulyat, S., Sugiharto, B., & Agnyoto, P. (2025). The influence of love of money, personal values, and ethical orientation on the ethical behavior of accounting students. *Quality-Access to Success*, 26(206).
- Liyanapathirana, N., & Low, M. (2024). Exploring the determinants of (un)ethical decision-making among accountants using PLS-SEM: A developing country context. *Journal of Accounting & Organizational Change*, 20(5), 896-925. doi: [10.1108/jaoc-08-2022-0124](https://doi.org/10.1108/jaoc-08-2022-0124)
- MacNab, B. R., & Worthley, R. (2008). Self-efficacy as an intrapersonal predictor for internal whistleblowing: A US and Canada examination. *Journal of Business Ethics*, 79(4), 407-421. doi: [10.1007/s10551-007-9407-3](https://doi.org/10.1007/s10551-007-9407-3)
- Maggalatta, A., & Adhariani, D. (2020). For love or money: Investigating the love of money, Machiavellianism and accounting students' ethical perception. *Journal of International Education in Business*, 13(2), 203-220. doi: [10.1108/jieb-09-2019-0046](https://doi.org/10.1108/jieb-09-2019-0046)
- Mojtahedzade, V., Asna Ashari, H., & Robatmili, M. (2014). The role of ethics in accounting and accounting education challenges. *Journal of Accounting and Social Interests*, 4(2), 157-179. doi: [10.22051/jar.2014.504](https://doi.org/10.22051/jar.2014.504) [In Persian]

- Moore, C. (2008). Moral disengagement in processes of organizational corruption. *Journal of Business Ethics*, 80(1), 129-139. doi: [10.1007/s10551-007-9447-8](https://doi.org/10.1007/s10551-007-9447-8)
- Moore, C., Detert, J. R., Klebe Treviño, L., Baker, V. L., & Mayer, D. M. (2012). Why employees do bad things: Moral disengagement and unethical organizational behavior. *Personnel Psychology*, 65(1), 1-48. doi: [10.1111/j.1744-6570.2011.01237.x](https://doi.org/10.1111/j.1744-6570.2011.01237.x)
- Shahmoradi, N. & Bazrafshan Poor, R. (2024). Investigating the impact of prospect theory on tax noncompliance with the mediating role of feelings and moral disengagement. *Journal of Accounting and Social Interests*, 13(4), 153-176. doi: [10.22051/jaasci.2023.42319.1743](https://doi.org/10.22051/jaasci.2023.42319.1743) [In Persian].
- Sharma, G., Naidoo, J. M., Ihalanayake, R., Joshi, M., & Tharapos, M. (2025). The nexus between self-efficacy and professional skills development among accounting students: Do social and cultural factors matter?. *Accounting & Finance*. doi: [10.1111/acfi.70037](https://doi.org/10.1111/acfi.70037)
- Schwarzer, R., & Jerusalem, M. (1995). Generalized Self-Efficacy scale. In J. Weinman, S. Wright, & M. Johnston, Measures in health psychology: A user's portfolio. Causal and control beliefs (pp. 35-37). Windsor, UK: NFER-NELSON. doi: [10.1037/t00393-000](https://doi.org/10.1037/t00393-000)
- Seymore, M., & Curtis, M. B. (2023). The Role of Moral Disengagement and Moral Identity in Unethical Commissions and Omissions. In *Research on Professional Responsibility and Ethics in Accounting* (Vol. 25, pp. 51-76). Emerald Publishing Limited. doi: [10.1108/S1574-076520230000025003](https://doi.org/10.1108/S1574-076520230000025003)
- Stenmark, C. K., Redfearn, R. A., & Kreidler, C. M. (2021). Self-efficacy and ethical decision-making. *Ethics & Behavior*, 31(5), 301-320. doi: [10.1080/10508422.2020.1776617](https://doi.org/10.1080/10508422.2020.1776617)
- Tang, T. L. P. (1992). The meaning of money revisited. *Journal of Organizational Behavior*, 13(2), 197-202. doi: [10.1002/job.4030130209](https://doi.org/10.1002/job.4030130209)
- Welbeck, E. E. S., & Bremang, M. O. (2024). The relationship between love of money, peer influence and personality traits on unethical behaviour of graduate accounting students. *International Journal of Ethics and Systems*. [Advance online publication]. doi: [10.1108/ijoes-04-2023-0075](https://doi.org/10.1108/ijoes-04-2023-0075)
- Veetikazhi, R., Kamalanabhan, T. J., Malhotra, P., Arora, R., & Mueller, A. (2022). Unethical employee behaviour: A review and typology. *The International Journal of Human Resource Management*, 33(10), 1976-2018. doi: [10.1080/09585192.2020.1810738](https://doi.org/10.1080/09585192.2020.1810738)

پیوست: پرسشنامه و سناریوها

پرسشنامه بی تفاوتی اخلاقی

۱. اگر بخواهیم از دوستان یا خانواده‌مان دفاع کنیم، شایعه پراکنی ایرادی ندارد.
۲. اگر چیزی را بدون اجازه برداریم ولی قصد داشته باشیم آن را برگردانیم، اشکالی ندارد.
۳. چون همه سعی می‌کنند خودشان را بهتر نشان دهند، اغراق کردن درباره توانایی‌های خود ایرادی ندارد.
۴. وقتی کاری را به دستور رئیس انجام می‌دهیم، نباید بابت آن کار اشتباه سرزنش شویم.
۵. اگر همه یک کار اشتباه را انجام دهند، نمی‌شود کسی را به خاطر انجام همان کار سرزنش کرد.
۶. گرفتن پاداش برای ایده‌هایی که مال خودمان نیست، اشکالی ندارد.
۷. بعضی آدم‌ها چون بی‌احساس هستند، باید با آن‌ها با خشونت رفتار کرد.
۸. کسانی که با آن‌ها بدرفتاری می‌شود، معمولاً کار بدی کرده‌اند و سزاوار آن هستند.

پرسشنامه پول دوستی

۹. برای پول حاضر هستم تقریباً هر کاری انجام دهم.

۱۰. پول می‌تواند همه مشکلات را حل کند.

۱۱. من مردم را بر اساس میزان پولشان قضاوت می‌کنم.

۱۲. من حاضرم برای کسب پول بیشتر، همه چیز را فدا کنم.

۱۳. داشتن پول زیاد، نشان دهنده توانایی است.

۱۴. پول نمادی از قدرت است.

۱۵. هرچه پول بیشتری داشته باشید، موفق‌تر هستید.

۱۶. من از طریق پول به شادی می‌رسم.

۱۷. خرج کردن پول باعث ناراحتی من می‌شود.

پرسشنامه خودکارآمدی

۱۸. اگر زیاد تلاش کنم، می‌توانم مشکلات سخت را حل کنم.

۱۹. وقتی کسی با من مخالفت می‌کند، می‌توانم راهی برای رسیدن به هدفم پیدا کنم.

۲۰. دنبال کردن هدف‌هایم برایم کار سختی نیست.

۲۱. وقتی اتفاقی غیرمنتظره می‌افتد، می‌دانم چطور با آن روبرو شوم.

۲۲. وقتی شرایط سخت پیش می‌آید، می‌توانم با فکر خودم راه‌حلی پیدا کنم.

۲۳. اگر خوب تلاش کنم، می‌توانم بیشتر مشکلات را حل کنم.

۲۴. وقتی به مشکلی برمی‌خورم، آرام می‌مانم چون به خودم اعتماد دارم.

۲۵. وقتی مشکلی دارم، معمولاً چند راه‌حل به ذهنم می‌رسد.

۲۶. اگر دچار دردسر شوم، می‌توانم راهی برای حل آن پیدا کنم.

۲۷. فکر می‌کنم می‌توانم از پس بیشتر کارها بربیایم.

سناریوها:

شما به عنوان حسابدار در حال تهیه گزارشی درباره عملکرد یکی از شعب شرکت هستید. محاسبات و اعداد و ارقام نشان می‌دهد که این شعبه چندین بار اصول و استانداردهای حسابداری را نقض کرده و وضعیت حسابها را بهتر نشان داده است.

مدیر منابع انسانی نیز از این موضوع آگاه است و با شما تماس می‌گیرد و می‌گوید:

"اگر این گزارش ارسال و دفتر اصلی از موضوع آگاه شود، ممکن است شعبه توسط دفتر اصلی بسته شود و به شما پیشنهاد می‌دهد که بعضی موارد را گزارش نکنید تا وضعیت مطلوب نشان داده شود."

چقدر احتمال دارد که این نقض اصول را گزارش نکنید؟

شما به عنوان حسابدار شرکت هستید و شرکت شما باید یک گزارش مهم مالی را تا ساعت ۵ بعدازظهر به یکی از مراجع قانونی ارسال کند. گزارش باید توسط مسئول حسابداری امضا شود که وی در جلسه‌ای خارج از شرکت حضور

دارد و دسترسی به او ممکن نیست. مدیر شرکت از شما می‌خواهد که برای جلوگیری از تأخیر، امضای همکاران را روی سند بزنید.

او می‌گوید: "اگر این گزارش به موقع ارسال نشود، توبیخ و جریمه سنگینی متوجه شرکت می‌شود. همه می‌دانیم که اگر همکار حضور داشت گزارش را تایید می‌کرد و به شما می‌گوید این فقط یک امضاست." چقدر احتمال دارد که شما امضای مسئول حسابداری را روی گزارش بزنید؟

شما به عنوان حسابدار شرکت در بررسی اسناد مالی متوجه می‌شوید که یکی از کارکنان قدیمی شرکت که همکار شما است، سهواً چندین فاکتور را اشتباه ثبت کرده که باعث شده مالیات شرکت به درستی محاسبه و پرداخت نشود. اگر مدیر عامل از این موضوع مطلع شود، ممکن است برای کارمند مشکلاتی به وجود آید و حتی شاید او را اخراج کند.

مدیر از شما می‌خواهد موضوع را گزارش نکنید و بگذرید، چون به گفته او: "این کارمند یک عمر اینجا زحمت کشیده است، نباید به خاطر یک اشتباه همه چیز را خراب کنیم. به نظر من باید به گونه‌ای رفتار کنیم که انگار چیزی ندیده‌ایم." در این شرایط، چقدر احتمال دارد که این خطای مالی را نادیده بگیرید؟

